

Een kikker onder de bladeren

Roman

Oek de Jong publiceerde afgelopen week zijn nieuwe roman: *Pier en oceaan*. Het ligt voor de hand om dit zijn magnum opus te noemen, want veel uit zijn vorige werk komt erin terug, in een nieuwe gedaante. Door **Tjerk de Reus**.

De nieuwe roman van Oek de Jong heeft iets overweldigends, alleen al door de enorme omvang. Het boek telt iets meer dan 800 bladzijden, en is uitgegeven in twee delen. Het verhaal omvat de eerste achttien levensjaren van Abel Roorda, geboren in 1952. In het najaar van 1971 gaat hij naar Amsterdam, om er te studeren. Maar daarover vertelt het boek niets. De focus ligt bij de ontwikkeling van kind tot jongvolwassen, en daarom kun je dit boek een *coming of age*-roman noemen of een *Bildungsroman*. Maar het blijft niet bij Abel, en juist dat maakt deze roman zo breed en diep: zijn moeder en vader spelen een rol van belang, evenals hun voorgeslacht. De roman is tegelijk een tijdroman, waarin je een fijnzinnig beeld aantreft van het veranderende Nederland: van vlak na de oorlog tot begin jaren zeventig.

Slik en klei

Een roman is altijd meer dan 'slechts' een interessant verhaal. Oek de Jong is ergens mee bezig in deze roman, welbewust en met ijzeren discipline. Om het figuurlijk uit te drukken, in de sfeer van de roman: de auteur dregt in de diepten om iets boven water te krijgen, iets ondoorgronde lijks, wat alleen in artistieke vormgeving getoond kan worden. Dat klinkt meteen een stuk minder eenvoudig dan te zeggen dat dit een roman is over Oek zelf, over zijn vader Klaas de Jong Ozn. en zijn grootvader Oebele de Jong. Want dat is het zeker ook. Het is niet moeilijk om in de lijnen van Abels leven de contouren van Oek de Jongs biografie te ontdekken.

Maar tegelijk en misschien wel veel sterker is dit boek een bezinning op de vraag wie je bent als mens: een wezen dat getekend wordt door driften en bloedbanden, door spirituele honger en door liefde. Oek de Jong formuleert op de wijze van de kunst zijn antropologie: zijn ervaring van het menszijn, waarin klei, slik en de lokroep van de oceaan kernt zijn.

Kloof

Het boek leest heerlijk, de stijl van De Jong is vloeiend en beeldend. Nergens zoekt De Jong zijn heil in een opgesmukt taalgebruik. Het lijkt allemaal heel gewoon geschreven, de zinnen herbergen een onopvallende zuiverheid, die je verbaast als je het begint te zien.

De eerste persoon die in beeld komt, is Dina, de moeder van Abel. Op dat moment, in 1952, is ze zwanger van hem. Abel is een 'kind van de zonde': verwekt voordat het huwelijk is voltrokken. Met haar man, Lieuwe, botert het niet. Er gaapt een diepe kloof tussen beiden. Die zal in de

Oek de Jong toont een fascinatie voor de wereld onder water. Foto: madvi.nl

loop van het verhaal alleen maar groter worden, totdat tegen het slot van de roman een echtscheiding in het verschiert lijkt te liggen. Abel ontwikkelt een sterke gehechtheid aan zijn moeder, met wie hij karakter en temperament deelt. Beiden hebben ze een hekel aan vader en echtgenoot Lieuwe.

Deze komt in beeld als een traditioneel mens ('diep in zijn ziel stond geschreven dat alleen het aloude waar was'), die zich voor Abels besef maar al te graag in het middelpunt zet. Roorda sr. is buitengewoon actief in het maatschappelijk leven, hij oogst successen als rector en als musicus. Tegen het einde van de roman wordt hij gepolst voor een lidmaatschap van de Tweede Kamer. Dankzij zijn loopbaan verhuist het gezin van een Friese stad naar een stadje op Zuid-Beveland, toentertijd nog een eiland.

De geschiedenis van het gezin is op zichzelf niet bijzonder: kinderen worden geboren, groeien op, vriendjes komen en gaan en later zijn er voor Abel de vriendinnetjes die hem avontuurtjes bezorgen. De eigenlijke geschiedenis in deze roman is de innerlijke geschiedenis van Abel. Wat gebeurt er in zijn geest, in dat teruggetrokken karakter, dat merkwaardig en ook gemeen

uit de hoek kan komen? Vlak naast Abel staat de moederfiguur, die je als lezer ook van binnenuit leert kennen, net als Lieuwe en diens vader.

Lettend op dit spel met het vertelperspectief, komt meteen een karakteristiek aspect van deze roman in beeld: de erfelijkheid ofwel de verwantschap tussen de geslachten. De somberheid van Abel zit ook in zijn opa en moeder, en zelfs in zijn vader – met wie hij toch het minste meent te delen. De onontkoombaarheid van bloedbanden is een thema dat De Jong aan de orde stelde in *Hokwerda's kind* (2002), destijds nog een tikje scherper dan in deze nieuwe roman. Verwantschap met *Hokwerda's kind* blijkt ook uit de nadruk op lichamelijkheid, geweld en seks.

Lispeling

Water is een geheimzinnig motief in de roman. Abel ondergaat een bijzondere sensatie als hij staat voor de weidsheid van het water en de 'lispeling van de zee' hoort. Het confronteert hem met het oneindige, met het mysterie, dat alles te maken heeft met het wezen van zijn bestaan. Die ervaring heeft hij ook als hij de weidsheid van een landschap tot zich laat doordringen, vooral op momenten dat

hij helemaal alleen is. Op dergelijke momenten, die vaak voorkomen in de roman, ervaart hij 'het andere', iets dat hem ontglipt maar tegelijk onweerstaanbaar aantrekt.

Opvallend is zijn fascinatie voor de wereld onder water: 'In het stilstaande water zag hij de stelen van de waterlelies in het donker verdwijnen. Hij had als een kikker onder die bladeren willen zwemmen,

Zinnen van een onopvallende zuiverheid die je verbaast

in die halflichte wereld tussen de waterplanten. Maar ook was hij bang voor de modder en voor alles wat daarin op de loer lag.' Even verderop: 'Het was een plek waar hij raakte aan een ander bestaan, leek het, aan een ander stuk van zichzelf'. Later zal Abel naar een boei zwemmen en langs de ketting onder de boei zover mogelijk de diepte in duiken. Hij ervaart, ook als hij op de vloedpalen aan zee loopt, dat hij 'aan de grens van een andere wereld is gekomen'. Hij

ervaart er rust, thuiskomen, maar ook dreiging, de kracht van chaos en wildernis. De diepten van de zee en de oneindigheid hebben een louterende kracht, maar raken ook aan de dood. Verschillende keren denkt Abel na over zijn levenseinde, oog in oog met kolkend water. Een leeftijdgenoot die zich verdrinkt, houdt hem eindeloos bezig.

Aards

De zee lijkt Abel een religieuze ervaring te bezorgen. Hij groeit op in een oppassend gereformeerd gezin, maar hij kan er niets mee. Met religie in de kerkelijke betekenis heeft de oneindigheidservaring van Abel dan ook niets te maken. Toch duiken in dit verband expliciete religieuze noties op, bijvoorbeeld van oeroude, heidense godsdiensten, die in vroeger tijden een rol speelden in de Zeeuwse regio. Abel is buitengewoon gefascineerd door de resten van een tempel voor Nehalennia, die in de Oosterschelde worden aangetroffen. Dat prikkelt zijn verbeelding. Ook is de figuur van Maria van belang, tegen het einde van het boek. Niet vreemd, want Maria geldt als Stella Maris, als 'Sterre der zee' en beschermvrouwe van zeelieden.

Oek de Jong heeft zich een aantal keer uitgelaten over zijn fascinatie voor oosterse mystiek en spiritualiteit. Ook die lijn is in de roman aanwezig, zij het slechts voorzichtig benoemd, met woorden als 'asceet', 'bewustzijnstoestanden' en 'lotuszit'. Christelijke en oosterse religieuze motieven articuleren het spirituele besef van Abel, maar ze geven er geen nadrukkelijke duiding aan. De religiositeit in deze roman is uiterst aards, het is de binding die Abel ervaart met de oerelementen: water, lucht, klei en de banen van het bloed.

Fragiel

De titel van de roman staat helemaal in deze sfeer, maar verwijst ook naar een gelijknamig schilderij van Mondrian. Daarop is veel wit te zien, met een structuur die iets weg heeft van vloedpalen. De kern van de levenservaring die Oek de Jong heeft gevangen in deze roman laat zich wellicht als volgt op formule brengen: mens te zijn is leven met de oneindigheid en de krachten die ons lot bepalen. Staande op de pier omringt ons de oceaan, dreigend en lokkend. Houvast, orde, structuur, thuiszijn bij de geliefde – het is allemaal broodnodig, maar uiterst fragiel.

i Pier en oceaan. Oek de Jong. Augustus, twee delen, 39,95 euro

Autobiografisch?

De nieuwe roman van Oek de Jong heeft onmiskenbaar autobiografische trekken. Het zal voor sommige lezers voor de hand liggen om bij Abel Roorda aan de auteur zelf te denken. Het is de vraag of dat zinvol is; autobiografische elementen zullen zeker een rol spelen, maar welke rol precies? Wat is waarheidsgetrouw

en wat niet? Het is een kwestie van respect jegens de auteur om hier terughoudend te zijn. Dat geldt ook voor de vaderfiguur, in wie je Klaas de Jong Ozn. (1926-2011) zou kunnen herkennen: hij was staatssecretaris in twee kabinetten rond 1980, voorzitter van de redactiecommissie van het *Friesch Dagblad* en schrijver van

proza en poëzie. Maar ook hier geldt dat het een open vraag is of en hoe in dit boek de eigen ervaring van De Jong met zijn vader is verwerkt, en hoe relevant dat dan zou zijn. *Pier en oceaan* is in de eerste plaats een literair kunstwerk, dat de relatie met de biografie van de schrijver allerminst nodig heeft.